

In memoriam Anežky Vidmanové

Dne 25. července 2010 se bohužel uzavřely poslední kapitoly tvůrčího života významné české medievalistky Anežky Vidmanové, rozené Schmidtové. Narodila se v Mladé Boleslavi 22. října 1929, kde získala základní vzdělání. Po gymnazijních studiích v Brně-Husovicích a v Mladé Boleslavi složila v roce 1948 maturitu, po níž se zapsala na Filozofické fakultě UK ke studiu oborů latina a čeština. Jako většina kolegů její generace měla mimořádnou možnost získat na fakultě excelentní znalosti v seminářích významných profesorů, klasických filologů Antonína Salače, Bohumila Ryby a Karla Svobody a bohemisty Antonína Škarky. S Karlovou univerzitou se rozloučila v roce 1952 obhájením disertační práce *Ohlas českého rybníkářství v latinské literatuře humanistické*, na jejímž základě dosáhla na začátku roku 1953 doktorátu filozofie (PhDr.).

Nepřikláněla se k mladé levicové, marxistickým učením zasažené intelektuální frontě. Nesouznělo s jejím křesťanským přesvědčením, stejně jako s moudrostí, kterou ji předchodí klasické vzdělání vybavilo. K uchování hodnot, které vyznávala, jí naštěstí po ročním učitelském působení napomohlo umístění v Kabinetu pro studia řecká, římská a latinská ČSAV (dále jen Kabinet). Zasloužil se o ně jeho první ředitel prof. Salač, který A. V. přiřadil 1. ledna 1953 stejně jako jejího budoucího manžela Ladislava Vidmana ke kmenovým zaměstnancům Kabinetu. Hned po svém nástupu byla A. V. jako specialistka na středověkou latinskou literaturu pověřena vydáváním latinských spisů M. Jana Husa. Vedle tohoto úkolu nadále navazovala i na téma své disertační práce, kterou doplnila ještě v roce 1953 edičním počinem zpřístupňujícím latinské dílo Jana Dubravia *De piscinis*, za nímž okamžitě následoval český překlad. V té době už také rozpracovala studii *Burleyovy Životy starých filozofů a jejich české překlady* (vydané 1962), na jejichž základě získala už v roce 1960 hodnost kandidáta filologických věd. Souběžně však dokončovala i svou první edici Husových spisů *Magistri Iohannis Hus Sermones de tempore qui Collecta dicuntur* (1959: OO = Opera omnia, sv. VII.), v jejichž zpřístupňování nadále pokračovala. V roce 1972 vydala v téže akademické řadě *Magistri Iohannis Hus Passio Domini nostri Iesu Christi* (= sv. VIII.) a v roce 1988 *Leccionarium bipartitum – Pars hie-*

malis (= sv. IX.).¹ Do vysokého stupně zpracování dovedla A. V. i přípravu edice jeho letní části (*Leccionarium bipartitum*; sv. X.), ale nemoc a další pracovní závazky zabránily jeho dokončení. Nicméně v řadě téměř třiceti studií, doprovázejících ediční práci A. V. na Husových spisech, se objevuje i pojednání k této edičně rozpracované části *Leccionaria*.² Nesmíme také zapomenout, že mimo akademickou řadu OO zvládla A. V. také náročné vydání Husových kázání (*sermones*), promluv při promocích (*recommenda-tiones*) a rektorských promluv (*positiones*), souhrnně nazvaných *Husovy univerzitní promluvy* (1958).

Studium Husových textů jako součást ediční práce přivedlo A. V. mimo jiné logicky i k otázce užívání kursu u Husa a odtud k souvislostem týkajícím se Husových teoretických znalostí rétoriky, jejíž pravidla na univerzitě i přednášel. V této souvislosti se musel do centra badatelské pozornosti A. V. dostat přirozeně i soubor listů z let 1410-1412 Husovi často připisovaný, byť adresy vykazovaly různé vydavatele. A. V. ovšem nemohla v počátcích tohoto bádání pracovat přímo s celým souborem dochovaným ve vídeňském rukopise 4902, ale pouze s jeho jednotlivými listy rozptýlenými v různých edicích a na tento nedostatek také ve své důležité studii v roce 1965³ upozorňovala. Naléhavost studia vídeňského rukopisu doléhala na A. V. i proto, že se na výsledky jejího bádání ohledně užívání kursu u Husa odvolávali v polovině šedesátých let ve své polemice k domnělé Husově rétorice E. Kamínková a F. M. Bartoš. Možnost k naplnění tohoto po léta trvajících badatelského záměru se naskytlá až v roce 1990, kdy mne také A. V. přizvala k autorské spolupráci, jejímž výsledkem je publikace *Listy na Husovu obranu z let 1410-1412*.⁴

A. V. během přípravy edic Husových spisů a s nimi souvisejícího studia neodstoupila ani od svého niterného zájmu o latinskou literaturu středověku v nejširším pojetí. Dovolovala jí to její odborná schopnost práce s rukopisy, při níž propojovala metody jednotlivých disciplín s metodami textové kritiky, jak prokazuje i řada studií vznikajících jakoby mimochodem na okraji je-

¹ Přehledně o současném stavu vydávání Husových spisů v akademické řadě *Opera omnia* strov. alespoň A. VIDMANOVÁ, *Základní vydání spisů M. Jana Husa*, Husitský Tábor, Supplementum 1, Tábor 2001, s. 267-277.

² A. VIDMANOVÁ, *K textové tradici letní části Husova Leccionaria bipartita*, *Listy filologické* (dále LF) 109, 1986, s. 147-155.

³ A. VIDMANOVÁ, *Kursus u Husa*, LF 88, 1965, s. 380-386.

⁴ B. KOPIČKOVÁ – A. VIDMANOVÁ, *Listy na Husovu obranu z let 1410-1412. Konec jedné legendy?*, Praha 1999.

jích velkých prací. Orientační nahlédnutí do subtilního analytického mistrovství A. V. umožňuje do jisté míry sedmnáct esejů a studií z období 1961 až 1992 soustředěných do sborníku *Laborintus*.⁵ I když je v titulu stejně jako v oslovení čtenáře zdůrazněno, že se týkají literatury středověkých Čech, je z podtextu nepřetržitě zřetelná souvislost s literaturou celé latinské Evropy. Tu A. V. silně vnímala, explicitně se k ní vyjadřovala⁶ a svou tvorbou dosvědčovala. Touto obohatila nebo jí pomohla obohatit nejen odborníky, ale také laiky zajímající se i o krásu středověké poezie. Ve spolupráci s překladatelem z rodu básníků, R. Mertlíkem, vzniklo půvabné dílo *Písně žáků darebáků*, které oproti běžně panujícím názorům spojila A. V. v úvodní studii *Středověká žakovská poezie*⁷ s životem nikoliv potulného, ale pilného univerzitního studenta. „Žakovskou poezii“ pokládala A. V. za vůbec „nejživotnější část středověké latinské literatury“. Podobně jako Mertlíkův překlad opatřila A. V. později svou předmluvou *Boëthius a Čechy* i Bahníkův překlad Boëthiových *Konsolací* s názvem *Boëthius. Poslední Říman* (1982).

O místo na slunci středolatinšské poezie u nás se A. V. výrazně zasloužila svým účinným podílem na reprezentativní antologii *Sestra Múza*.⁸ Motívem pro vznik tohoto díla byla snaha přiblížit znalost středolatinšské poezie našich čtenářů jejich znalosti české středověké poezie, jíž ona latinská předcházela a mnohonásobně ji převyšovala. A. V. spolu s dalšími tvůrci pokládala jistě za nespravedlivé, že čeští čtenáři znají z kulturního bohatství středověké poezie jen několik překladů básní žakovských. A. V., všeobecně známá svou akribií a vědeckou náročností, měla při dokončení téměř každého svého díla

⁵ A. VIDMANOVÁ, *Laborintus. Latinská literatura středověkých Čech*. K vydání připravili J. MATL a Z. SILAGIOVÁ, Praha 1994.

⁶ Byla přesvědčena, že „národní“ tvůrci „jsou spolu spojeni navzájem ve vývojovou jednotu jak stejným jazykem, v němž tvořili, tak i stejným názorem na literární tvorbu, stejným školením a stejnými uměleckými (nebo naukovými) postupy, nemluvě už o tom, že svými díly odpovídají na shodný hospodářský a kulturní vývoj celé západní, jižní, severní a střední Evropy, spojené jednou ideologií“; srov. A. VIDMANOVÁ, *Cesta k dějinám středolatinšské literatury*. In: *Laborintus*, s. 63.

⁷ *Carmina scholarium vagorum – Písně žáků darebáků*. První souborné vydání. Přeložil a poznámkami doplnil Rudolf MERTLÍK, s. XI-XXII. V roce 1979 došlo k druhému vydání; srov. *Laborintus*, s. 205, č. 46.

⁸ *Sestra Múza. Světšská poezie latinského středověku*. Z latinského originálu přeložili V. BAHNÍK, K. HRDINA, R. MERTLÍK, F. STIEBITZ, D. SVOBODOVÁ, D. TENOROVÁ, A. VIDMANOVÁ a I. ZACHOVÁ. Uspořádal, předmluvou a poznámkami opatřila A. VIDMANOVÁ, Praha 1990.

jasno o potřebě jeho zdokonalení a o způsobu, jak ho dosáhnout. Tak tomu bylo i v případě antologie *Sestra Múza*, na jejímž druhém, revidovaném a podstatně rozšířeném vydání začala pracovat od roku 2007. Naštěstí stačila toto dílo navzdory špatnému zdravotnímu stavu včas dokončit⁹ a naplnit přitom své záměry s tím spojené. Mezi jinými například i ten, že v tomto druhém vydání doprovází oproti prvnímu každý český překlad původní, mnohdy poprvé kriticky zpřístupněný latinský text.

A. V. se také výrazně podílela na knižním zpřístupnění *Zlaté legendy* Jakuba de Voragine, jejíž rukopisy nebohemikálního i bohemikálního původu byly v Čechách velmi rozšířeny. Její podoba byla v českém prostředí upravována i vložením legend o českých světcích, které také A. V. v rámci celého díla poprvé v roce 1984 zpřístupnila.¹⁰ Takto modifikovaná *Zlatá legenda* se stala v intelektuálních kruzích bestsellerem své doby, vyzývajícím k překladu. Ten také s názvem *Passionál* vznikl v úzké návaznosti na úplný český překlad bible, dokončený v 60. letech 14. století. A rozumí se, že A. V. ho nemohla jako bohemistka opomenout ani v úvodních statích ke *Zlaté legendě* ani v samostatných studiích,¹¹ které patří k řadě bohemistických témat, zrcadlících další okruh jejích vědeckých zájmů.

Velkou pozornost věnovala A. V. adaptaci antických látek v českém prostředí, jak je vytvářela od 10. století západní Evropa. Z těchto v Evropě modifikovaných antických motivů, nacházejících uplatnění i v českém prostředí nejprve v latinském a časem i ve staročeském znění, se mnohé dostaly také do zorného úhlu vědeckého bádání A. V. (např. *Historie o Alexandru Velikém, Kronika trojanská, Ezopovy bajky*).¹² Z díla A. V. je zřejmé, že středověkou latinskou literární tvorbu vnímala jako předpoklad staročeské středověké literatury, spojené s latinskou do nedílného tvůrčího procesu odvíjejícího se v intelektuálních středověkých kruzích.

⁹ Toto druhé vydání má vyjít na konci roku 2010.

¹⁰ JAKUB DE VORAGINE, *Legenda aurea*. Přeložil V. BAHNÍK, úvodní studii napsala, texty pro překlad připravila a legendy o českých světcích přeložila A. VIDMANOVÁ, Praha 1984: *Čeští světci*, s. 273-317. Později připravila A. Vidmanová ze *Zlaté legendy* český výbor: JAKUB DE VORAGINE, *Legenda aurea*. Český výbor. Uspořádala A. VIDMANOVÁ, Praha 1998.

¹¹ Srov. A. VIDMANOVÁ, *K dataci staročeského Passionálu*, LF 105, 1982, s. 200-208; *K původní podobě a textové tradici staročeského Passionálu*, LF 108, 1985, s. 16-45.

¹² Srov. aspoň: *Adaptace antických látek v počátcích české prózy. Antika a česká kultura*, Praha 1978, s. 67-82.

Vzhledem k téměř bezedné studnici svých znalostí byla A. V. přímo povolána ke spolupráci na významných kolektivních dílech, jimiž přispívala k popularizaci vědy jak předmluvami, tak překlady. V této souvislosti se s jejím jménem setkáváme v autorských kolektivech významných publikací encyklopedického charakteru, k nimž patří např. *Příruční slovník naučný* (1962-1967), *Encyklopedie antiky* (1973), *Antika a česká kultura* (1978). Za vedení A. V. a Evy Kuřákové vznikl i *Slovník latinských spisovatelů*, který vyšel poprvé v roce 1984 a v druhém doplněném vydání v roce 2004.¹³ A. V. má svůj podíl i na významném ryze vědeckém kolektivním díle, jímž je kritická edice *Jistebnického kancionálu* (2005), vydávaného v rámci edičního programu *Ave, musica*.

V letech 2008 a 2009 se A. V. mimo jiné zamýšlela i nad životem a dílem Pavla Žídky (M. Pavla z Prahy) a nad jeho literární tvorbou. Výsledné studie jsou žádoucím přínosem k jeho životopisu a k posouzení pramenné věrohodnosti jeho díla. Žídkovi se v nich dostalo od A. V. příkrého odsouzení jako tvůrce díla s puncem nevěrohodnosti.¹⁴

A. V. svými znalostmi obohacovala odbornou i širší veřejnost na přednáškách a i v rozhovorech pro tisk. Své odborné zkušenosti uplatňovala také při působení v různých vědeckých komisích (např. Komise pro vydávání spisů M. Jana Husa), redakčních radách, zvláště se ale angažovala v Jednotě klasických filologů. Zde nejprve pracovala jako sekretářka přípravného výboru a poté jako administrativní tajemnice. Plných šestnáct let až do roku 1976 také vykonávala funkci redakční tajemnice časopisu *Zprávy Jednoty klasických filologů*. Přinejmenším stejně důležité bylo její školení aspirantů a vedení textově-kritického semináře v Kabinetu, při němž předávala své vědecké zkušenosti mladším kolegům a kolegyním. Odborné rady jim však poskytovala i po roce 1990, kdy opustila své akademická pracoviště. Nahrazoval je často její byt, který proměnila v jejich konzultační útočiště. Tito reprezentanti nastupující vědecké generace ji velmi respektovali a jistě nadá-

¹³ *Slovník latinských spisovatelů*. Za vedení Evy KUŘÁKOVÉ a Anežky VIDMANOVÉ zpracoval kolektiv autorů, Praha: Odeon 1984. Doplněný *Slovník latinských spisovatelů* připravil opět kolektiv za vedení E. KUŘÁKOVÉ a A. VIDMANOVÉ k vydání v roce 2004 (Praha: Leda).

¹⁴ Z pera A. V. vzešly dvě studie na „židkovské“ téma, z nichž jedna byla publikována s názvem *Latinsko-česká miniatura* jako vůbec poslední z řady jejích článků (viz osobní bibliografii A.V. za léta 1999-2010). Druhá studie, jejíž rukopis jsem od A. V. obdržela, má název *Poznámky k životopisu M. Pavla z Prahy, řečeného Židek*. Nevím, zda předala A. V. do tisku i tuto studii, která by měla být rovněž publikována.

le respektují nejen jako na slovo vzatého odborníka, ale i z lidského hlediska. U A. V. nebylo nikdy třeba hledat složitou odpověď na otázku, kladenou často v případě významných osobností, zda se u ní setkával ve shodě svět reálný, každodenní, se světem duchovním, svět osobnostní, lidské úrovně, s úrovní odbornou. V jejím případě je odpověď jednoznačná. A. V. byla cestivou osobností, která dokázala bez rozporu s přirozenou samozřejmostí propojit oba světy. O tom podává nezvratný důkaz i její láska a péče, s níž se starala o svou rodinu a stala se oporou manžela a zároveň vědeckého spolupracovníka Ladislava Vidmana, člověka mimořádného nadání a vzácného charakteru, za který v českém prostředí také tvrdě platil.¹⁵ Jeho památku připomněla vydáním rukopisu, v němž zůstavil vzpomínky na svůj studijní pobyt na Katolické univerzitě v Miláně s názvem *Můj italský rok* (2000). Po manželově úmrtí na konci roku 1989 přinášela A. V. velkou radost vnoučata, která zpětně ovlivňovala její chápavý pohled na okolí. Ten, kdo znal A. V. z recenzí a z různých vystoupení především jako nekompromisního odborného kritika, neměl představu, jak velké pochopení měla A. V. pro lidské slabosti a jak dokonale vnímala inteligentní humor, na který dovedla bezprostředně stejně inteligentně reagovat. Já jsem při práci s ní hluboce oceňovala zdánlivou maličkost, která však poskytuje velkou výpověď o spolehlivosti: A. V. vždy dodržela slovo.

Mnohdy lze těžko posoudit, zda to či ono vědecké dílo projde v budoucnu nemilosrdným sítem nepodplatitelné instance času. U A. V. není třeba otázku průchodnosti jejího díla nastolovat. S jistotou lze konstatovat, že toto zůstává cenným odkazem pro další generace medievalistů a nejen v domácím prostředí. A. V. patří a trvale bude patřit k našim nejuznávanějším medievalistům i v zahraničí a je škoda, že nebylo přihlédnuto k usnesení Senátu České republiky, který předložil prezidentu republiky návrh, podle něhož měla být 28. října 2009 udělena Anežce Vidmanové medaile Za zásluhy. Tímto vyznamenáním měly být mimo jiné oceněny i výsledky neúnavného studia A. V., která ve svém oboru neomylně prokazovala onu neoddelitelnou propojenost kořenů naší kultury s kulturou západní „latinské“ Evropy.

(Práce výše uváděné jsou zařazeny do jednotlivých částí osobní bibliografie Anežky Vidmanové, in: Folia Historica Bohemica 12, 1988, s. 457-470; Laborintus, s. 203-208; Mediaevalia Historica Bohemica 6, 1999, s. 251-257. Pro období 1999-2010 bude poslední část její bibliografie publikována v ČČH).

Božena Kopiczková (Praha)

¹⁵ Srov. Jan BURIAN, *Ladislav Vidman 1924-1989*, ZJKF 33, 1991, s. 66-68.